

РОЗДІЛ 3

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 347.78

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОРЯДОК СТВОРЕННЯ ДРУКОВАНИХ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

TO THE QUESTION OF THE PROCEDURE FOR THE CREATION OF PRINTED MASS MEDIA

Зайцева-Калаур І.В.,
к.ю.н., доцент,

доцент кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань
Тернопільський національний економічний університет

Наукова стаття присвячена дослідженню правових конструкцій заснування та забезпечення функціонування діяльності організацій друкованих засобів масової інформації. Встановлено, що лише редакція або інша установа з такими ж функціями виконує ключові завдання з підготовки та випуску друкованого засобу масової інформації. Редакція може функціонувати як окрема юридична особа, створена для підготовки та видання засобу масової інформації. Якщо остання виступає одночасно засновником, видавцем і розповсюджувачем друкованого засобу масової інформації, вона набуває статусу організації засобу масової інформації. Водночас, редакція може функціонувати в складі юридичної особи як її відділ на підставі свого положення, що затверджується керівником юридичної особи.

Ключові слова: видавець, друковані засоби масової інформації, організація засобу масової інформації, періодичне видання, редакція.

Научная статья посвящена исследованию правовых конструкций основания и обеспечения функционирования деятельности организаций печатных средств массовой информации. Установлено, что только редакция или другое учреждение с такими же функциями выполняет ключевые задачи по подготовке и выпуску печатного средства массовой информации. Редакция может функционировать в качестве отдельного юридического лица, созданного с целью подготовки и издания средства массовой информации. Если последняя выступает одновременно учредителем, издателем и распространителем печатного средства массовой информации, она приобретает статус организации средства массовой информации. В то же время, редакция может функционировать в составе юридического лица в качестве её отдела на основании своего положения, утверждаемого руководителем юридического лица.

Ключевые слова: издатель, печатные средства массовой информации, организация средства массовой информации, периодическое издание, редакция.

The scientific article is devoted to the study of legal structures for the establishment and maintenance of the activities of printed media organizations.

It is established that only editors or other institutions with the same functions perform the key tasks of preparing and publishing of printed issue. The editorial board may function as a separate legal entity founded for the purpose of preparation and publication of the media. If the latter acts as the founder, publisher and distributor of print media at the same time, it becomes a media organization. Thus, the organization of printed mass media is subject of legal relations registered at the particular order as a legal entity that establishes and processes the registration of print media in order to prepare and implement an information product in the form of periodical to meet social needs of various categories. At the same time, the editorial board may function as a part of legal entity as its department based on its own law act, which is approved by the head of a legal entity, and which defines the authority of the editor-in-chief, the latter in this case subjects to the head of the legal entity.

Key words: publisher, printed mass media, mass media organization, periodical, editorial board.

У Законі України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» термін «засоби масової інформації» (далі – ЗМІ) вжитий одночасно у подвійному значенні. А саме, у ст. 1 цього Закону друковані засоби інформації визначені як періодичні і такі, що продовжуються, видання, які виходять під постійною назвою, з періодичністю один і більше номерів (випусків) на рік, на підставі свідчення про державну реєстрацію [1]. Водночас у ст. 6 цього ж законодавчого акта йдеться про діяльність друкованих ЗМІ, тобто про суб'єкт правовідносин, адже лише конкретний суб'єкт може здійснювати ту чи іншу діяльність. Навіть під час аналізу інших норм Закону, а саме ст.ст. 7–9, приходимо до висновку, що друковані ЗМІ засновуються рішенням однієї особи або шляхом підписання суб'єктами права установчого договору, що само собою є вагомим аргументом на користь того, що друковані ЗМІ є суб'єктами права. Таке ж розуміння ЗМІ подано у Рекомендаціях щодо охорони та захисту авторського права у сфері діяльності засобів масової інформації [2] та новій редакції Закону України «Про інформацію» від 13 січня 2011р., де визначено, що засоби масової інформації – це

засоби, призначені для публічного поширення друкованої або аудіовізуальної інформації, а у ст. 25 згаданого Закону йдеться про гарантії діяльності засобів масової інформації та журналістів [3].

Таке неоднозначне тлумачення того ж самого поняття викликає труднощі як під час його практичного використання, так і в процесі подальших наукових досліджень. Мета публікації – дослідити друковані ЗМІ з позиції суб'єкта правовідносин, проаналізувавши можливі правові конструкції заснування та забезпечення функціонування діяльності організацій друкованих ЗМІ.

Р. 2 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» визначає такі можливі правові конструкції заснування та забезпечення функціонування діяльності організацій друкованих ЗМІ:

- редакція виступає засновником, видавцем, розповсюджувачем;
- засновник об'єднує в одній особі редакцію, видавця, розповсюджувача;
- створення організації ЗМІ на основі договору про спільну діяльність.

У ст. 7 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» наведений перелік суб'єктів діяльності друкованих ЗМІ, до яких належать: засновник (співзасновник) друкованого засобу масової інформації, його редактор (головний редактор), редакційна колегія, редакція, трудовий колектив редакції, журналістський колектив, журналіст, автор, видавець, розповсюджувач. Безпосередньо сам друкований ЗМІ як суб'єкт не згадується. Серед вказаних суб'єктів правовий статус юридичної особи може бути закріплено за засновником ЗМІ (ст. 8) та редакцією друкованого засобу масової інформації (ст. 21). У ст. 21 Закону зазначається: «Підготовку та випуск у світ друкованого засобу масової інформації за дорученням засновника (співзасновників) здійснює редакція або інша установа, що виконує її функції. Редакція діє на підставі свого статуту та реалізує програму друкованого засобу масової інформації, затверджену засновником (співзасновниками). Редакція друкованого засобу масової інформації набуває статусу юридичної особи з дня державної реєстрації, яка здійснюється відповідно до чинного законодавства України» [1].

Лише редакція або інша установа з такими ж функціями виконує ключові завдання з підготовки та випуску друкованого ЗМІ.

Положення ст. 21 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» не дає чіткого визначення правового статусу редакції як самостійного суб'єкта правовідносин, а тільки обумовлює, що вона може бути юридичною особою.

У науковій літературі окремі дослідники, вивчаючи діяльність організацій друкованих ЗМІ, розглядають редакцію як окремий господарюючий суб'єкт. Так, В. Ворошилов під редакцією розуміє повноцінне комерційне підприємство, діяльність якого пов'язана з виробництвом товару незвичайного – інтелектуального, ідеологічного [4, с. 189]. І. Гутиря, вивчаючи діяльність сучасних редакцій, виділяє схожість процесу підготовки та випуску періодичного друкованого видання зі «справжнім підприємством із своїм складним виробничим процесом», наголошуючи, що «повноцінна фінансова діяльність, кількість найнятих робітників, регулярна потреба в інвестиціях, реальна ціна і собівартість продукції – всі ці аспекти діяльності преси ставлять її в один ряд зі всіма іншими виробничими структурами» [5, с. 98]. С. Гуревич зауважує, що редакція газети – «це не тільки творчий, а й виробничий колектив» [6, с. 135]. Ґрунтовне визначення поняття «редакція» пропонує В. Бравдов: підприємство друкованого засобу масової інформації – це самостійний господарюючий суб'єкт, що володіє всіма необхідними правами, який виробляє й реалізує інформаційний продукт у вигляді періодичного друкованого видання з метою одержання економічних вигод через задоволення соціальних потреб різних верств суспільства й розвиток комунікативних зв'язків [7, с. 280]. Однак, зважаючи на таке визначення, варто зробити застереження: отримання економічних вигод не завжди є обов'язковою умовою функціонування редакції.

Отже, редакція друкованих ЗМІ – суб'єкт правовідносин, водночас друковані ЗМІ – мета створення та результат діяльності редакції. Газета є засобом масової інформації – періодичним друкованим виданням, що представляє собою форму регулярного поширення масової інформації. Редакція ж газети є організацією, установою, підприємством, яке здійснює виробництво та випуск засобу масової інформації.

Згідно зі ст. 11 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» та Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 1997 р. № 1287 «Про державну реєстрацію друкованих засобів масової інформації, інформаційних агентств та розміри реєстраційних зборів» [8], реєстрація друкованого ЗМІ має самостійний характер порівняно з законодавчим механізмом

реєстрації юридичних осіб. Засновується саме друкований ЗМІ, але це стає можливим тільки за допомогою створення його редакції, яка набуває цивільної правосуб'єктності як юридична особа. Лише після цього реєструється сам друкований ЗМІ, але не як суб'єкт, а як певний засіб для оформлення результатів діяльності редакції. Тобто, існує взаємозалежність редакції друкованого ЗМІ та друкованого ЗМІ як засобу поширення масової інформації.

Кращому розумінню динаміки правовідносин щодо створення друкованого ЗМІ може слугувати такий приклад: ТОВ «Зелена планета» засновує редакцію журналу «Садівництво», яка реєструється як юридична особа, і лише після цього реєструється сам журнал як друкований ЗМІ. Простішою на практиці є ситуація, коли редакція і засновник – одна особа, що обумовлює ст. 7 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні». У таких ситуаціях відсутній етап реєстрації редакції як юридичної особи, адже вона є засновником, отже процедура придбання редакцією цивільної правосуб'єктності відбулася раніше.

Цілоком зрозумілою є конструкція, визначена у п. 3 ст. 7 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», відповідно до якої, редакція має право виступати засновником (співзасновником), видавцем, розповсюджувачем одночасно. Отже, редакція, набуваючи статусу юридичної особи, відповідно до п. 3 ст. 21 Закону, та уособлюючи вищезазначених суб'єктів, буде визначена як організація друкованих ЗМІ – суб'єкт правовідносин, зареєстрований у встановленому порядку як юридична особа, що засновує та здійснює реєстрацію друкованого ЗМІ з метою підготовки та реалізації інформаційного продукту у вигляді періодичного друкованого видання для задоволення соціальних потреб різних категорій суспільства. Редакція, зазвичай, є суб'єктом підприємництва, отримання нею економічних вигод є головним завданням. Проте не виключено створення редакції як неприбуткової організації.

Редакція, що є одночасно засновником (співзасновником), видавцем і розповсюджувачем, стає суб'єктом не лише інформаційних правовідносин, а і суб'єктом авторського права, оскільки на таку організацію друкованих ЗМІ поширюватимуться положення Закону України «Про авторське право і суміжні права», де в ст. 19 йдеться про авторське право на збірники й інші складені твори. У п. 2 ст. 19 зазначено, що видавцям енциклопедій, енциклопедичних словників, періодичних збірників, збірників наукових праць, газет, журналів та інших періодичних видань належать виключні права на використання таких видань в цілому [9].

У п. 25 Рекомендацій Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» від 10 червня 2004 р. № 04–5/1107 дається таке роз'яснення: «Відповідно до ч.2 ст. 19 Закону України «Про авторське право і суміжні права», виключні права на використання друкованого засобу масової інформації у цілому належать видавцеві. Згідно зі ст. 7 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», редакція має право виступати засновником (співзасновником), видавцем, розповсюджувачем. У спорах з приводу того, хто є носієм майнових прав, що впливають з авторського права на складений твір, фактичні дані про особу видавця друкованого засобу масової інформації входять до предмету доказування, а саме підлягає з'ясуванню, чи виступає редакція друкованого засобу масової інформації одночасно його видавцем» [10].

На підставі листа Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України щодо роз'яснення правового статусу редакції ЗМІ та її редактора, можна говорити про можливість створення організації друкованих ЗМІ, де редакція буде не юридичною особою, а лише структурним підрозділом цієї організації.

Так, у листі державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України від 29 січня 2003 р. № 380/6/5–2 зауважено: «функції редакції, як видавця ЗМІ, може здійснювати засновник ЗМІ, шляхом створення відповідного структурного підрозділу (відділу) у своєму складі (у структурі юридичної особи), наділивши його відповідними повноваженнями. Повноваження такого підрозділу (відділу) можуть регулюватися відповідним положенням, затвердженим засновником-керівником юридичної особи, у складі якої перебуватиме такий підрозділ. У цьому положенні визначаються повноваження керівника редакції – редактора. Тобто, створення редакції як окремої юридичної особи, призначеної для випуску певного ЗМІ не є обов'язковою умовою для його видання» [11]. Отже, редакція може функціонувати як окрема юридична особа, утворена з метою підготовки та видання ЗМІ, предмет діяльності такої юридичної особи та її керівні органи (редактор) визначатимуться її статутом. Якщо ж редакція виступатиме одночасно засновником, видавцем і розповсюдженцем друкованого ЗМІ, вона набуватиме статусу організації ЗМІ. Водночас, редакція може функціонувати в складі юридичної особи як її відділ на підставі свого положення, що затверджується керівником юридичної особи, та в якому визначається повноваження керівника редакції – редактора, останній у такому разі підпорядковуватиметься керівнику юридичної особи.

Можливим варіантом заснування друкованого ЗМІ та створення організації друкованих ЗМІ є укладення договору про спільну діяльність.

У ст. 1130 Цивільного кодексу України визначено, що за договором про спільну діяльність сторони (учасники) зобов'язуються спільно діяти без створення юридичної особи для досягнення певної мети, що не суперечить законам.

Спільна діяльність може здійснюватися на основі об'єднання вкладів учасників (просте товариство) або без об'єднання вкладів учасників [12].

Усі договори про спільну діяльність можна диференціювати: 1) договори, в межах яких об'єднуються вклади учасників; 2) договори без об'єднання вкладів учасників. Перші іноді називаються договорами простого товариства.

Умови договору про спільну діяльність, зокрема координація спільних дій учасників або ведення їхніх спільних справ, правовий статус виділеного для спільної діяльності майна, покриття витрат та збитків учасників, їхню участь у результатах спільних дій та інші умови, визначаються за домовленістю сторін, якщо інше не встановлено законом про окремі види спільної діяльності.

Прикладом створення друкованого ЗМІ шляхом укладання договору про спільну діяльність може бути договір про заснування та діяльність друкованого ЗМІ «Адвокат» [13].

Вищенаведений приклад установчого договору є типовою ілюстрацією договору простого товариства про заснування друкованого засобу масової інформації, п. 2 якого чітко відповідає ст. 1132 Цивільного кодексу України: «за договором простого товариства сторони (учасники) беруть зобов'язання об'єднати свої вклади та спільно діяти з метою одержання прибутку або досягнення іншої мети» [12].

У праці розглянуто можливі правові конструкції заснування періодичних друкованих видань. Визначено, що редакція друкованих ЗМІ – суб'єкт правовідносин, водночас друковані ЗМІ – мета створення та результат діяльності редакції. Лише редакція або інша установа з такими ж функціями виконує ключові завдання з підготовки та випуску друкованого ЗМІ. Остання може існувати як окремий суб'єкт господарювання, основним видом діяльності якого є підготовка та видання у світ друкованого ЗМІ, та у складі суб'єкта господарювання – засновника друкованих ЗМІ або видавця, шляхом створення структурного підрозділу, наділеного відповідними повноваженнями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16 листопада 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 1. – Ст. 1.
2. Рекомендації щодо охорони та захисту авторського права у сфері діяльності засобів масової інформації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.comin.kmu.gov.ua/control/.../article?art...>
3. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. в редакції Закону від 13 січня 2011р. № 2938–VI (2938–17) // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 313.
4. Ворошилов В.В. Журналистика и рынок: проблемы маркетинга и менеджмента средств массовой информации: [моногр.] / В.В. Ворошилов / – С.Пб. : Изд-во Санкт-Петербургского университета, 1997. – 234 с.
5. Гутиря І.І. Економіка засобів масової комунікації / І.І. Гутиря / – К. : Інститут журналістики, 2002. – 120 с.
6. Гуревич С.М. Газета: вчера, сегодня, завтра : [учебн. пособ. для вузов] / С.М. Гуревич / – М. : Аспект Пресс, 2004. – 288 с.
7. Брадов В.В. Организационно-правовые формы деятельности на предприятиях печатных средств массовой информации / В.В. Брадов // Торговля і ринок України : зб. наук. праць з проблем торгівлі і громадського харчування. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2002. – Вип. 13. – Т. 1. – С. 270–420.
8. Постанови Кабінету Міністрів України «Про державну реєстрацію друкованих засобів масової інформації, інформаційних агентств та розміри реєстраційних зборів» від 17 листопада 1997 р. № 1287 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/1287-97-p>.
9. Про авторське право і суміжні права : Закон України в редакції Закону від 11 липня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 43. – Ст. 214.
10. Постанова пленуму Вищого Господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» від 17 жовтня 2012 р. № 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/v0012600-12>
11. Лист Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України (держкомінформ) «Щодо роз'яснення правового статусу редакції ЗМІ» від 29 січня 2003 р. № 380/6/5–2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ua-info.biz/legal/basefe/ua-cmezit.htm>.
12. Цивільний кодекс України. Прийнятий Верховною Радою України 16 січня 2003 р. № 435–4 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40 – 44. – Ст. 356.
13. Коротюк О.В. Зразки нотаріальних документів : [навч.-практ. посіб.] / О.В. Коротюк. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 416 с.